

Милош МИЛОШЕВИЋ*

ПЕТАР I, ГОТИЈЕ И ХОСТ У БОКИ КОТОРСКОЈ 1813. ГОДИНЕ И РАД ДОБРОТСКЕ СКУПШТИНЕ УЈЕДИЊЕЊА ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ

Иако су се скоро сви историчари, који су се бавили личношћу и дјелом Петра I, више или мање освртали и на значајан сегмент његовог дјеловања у Боки на крају француске владавине, има основа да се том питању приђе још једном. Недавно је издата архивска збирка са доста нових и непознатих докумената о том значајном времену историјских прекретница.¹ Тада је, наиме, одлучујући међународни и домаћи фактори требало да ријеше крајње тешко и осјетљиво питање подјеле посједа угашене Млетачке Републике, односно поражене Наполеонове Француске. Па како су из тог разлога бројне водеће силе морале пратити све важније догађаје на неуралгичном подручју, сачувана је важна и обимна документација.

Лезгро и окосницу споменутог Збирке представља сам рад читавог низа нових и старих управних и судских институција, увијек под општим називом привремене организације, тзв. „Привремене владавине Црне Горе и Боке Которске, под протекторатом Русије, Аустрије и Енглеске”, чије су ар-

* Доктор историјских наука, Котор.

¹ *Уједињење Црне Горе и Боке, 1813-1814. године*, Збирка докумената, Историјски институт Црне Горе и Државни архив Црне Горе – Историјски архив Котор, Подгорица 1998, св. I стр. 681 и св. II стр. 716. Редактор др Милош Милошевић; Исти, *Неке историографске и редакторске напомене за збирку докумената „Привремена владавина Црне Горе и Боке Которске под њошкешорашом Русије, Аустрије и Енглеске (1813-1814)*, Зборник радова са научног скупа Историјски института „Уједињење Црне Горе и Боке Которске, одржаног у Котору 10-12 новембра 1988. Титоград, 1991. стр. 151-162; Исти, *Уједињење Црне Горе и Боке 1813-1814. године*, Зборник докумената, књ. *Уједињење Црне Горе и Боке, 1813-1814. године*, Збирка докумената, Историјски институт Црне Горе и Државни архив Црне Горе – Историјски архив Котор, Подгорица 1998, св. I стр. 681 и св. II стр. 716. Редактор др Милош Милошевић; Исти, *Неке историографске и редакторске напомене за збирку докумената „Привремена владавина Црне Горе и Боке 1813-1814*, Зборник докумената, књ. I-II, Подгорица 1998. Историјски записи 1998 / бр. 3-4, стр. 225-234.

хивалије, договором Републике Хрватске и Републике Црне Горе 1952. године, примљене из архива Задра. Назив тог фонда се, скоро искључиво, среће на италијанском језику, као, уосталом, и већина административне преписке, а гласи „*Governo provvisorio delle Provincie unite di Montenero e Bocche di Cattaro, sotto la protezione delle tre Potenze Alleate Russia, Austria e Inghilterra*”. Радило се, дакле, о званичном називу једног фактички постојећег федеративног облика државне организације створене уједињењем двију „провинција”, али са неизбјежним печатом провизорности, јер још није био међународно-правно признат. Веома се ријетко у списима среће и архаичан и не сасвим прецизан назив Централне комисије на нашем језику: „Губеран бременити Средоточне комишиони”, у ком је појам „бременити” коришћен у смислу „привремени, провизорни”, док је „Средоточна” у значењу „Централна”. Та нова привремена федеративна државна организација садржавала је разне структуре нове или раније постојеће власти, као што су „Централна комисија привремене владавине”, у функцији владе, затим Административно-политичка управа”, „Финансијска управа”, „Срески суд” у Котору, „Помирбени суд”, „Банкаде”, „Лучка капетанија” у Росама, више „Здравствених уреда”, као и значајни стари архиви бокелских општина и црквених институција. Иако се радило о кратком ратном провизоријуму, треба уочити важну чињеницу да су организација власти и рад разних државних власти били релативно досљедно спроведени, и да су у знатном обиму обављали послове из своје надлежности. А то се добро види из богате документације споменуте Збирке.

Поред наведених нових архивалија Историјског архива Котора, посебно су значајни и раније познати документи Музеја и Архива на Цетињу, затим Архива Дубровника и Задра, па будвански Дневник каноника Антуна Којовића, Дневник француског генерала Готијеа и Мемоара и писма енглеског адмирала Хоста. Ту су, наравно, коришћени поједини документи наведени у бројној литератури (Ф. Висковић, В. Ђорђевић, М. Драговић, М. Медакловић, Д. Милаковић, Т. Ербер, П. Пизани, П. Буторац, Д. Вуксан и други).

I

Неодољива љепота и привлачност Збирки докумената је нарочито у сачуваној атмосфери протеклих времена и могућности бољег неосредног разумијевања историјских догађаја. Наравно не у савременом контексту, него једино у духу оног протеклог и, за правилно разумијевање повијести, једино аутентичног времена. Подразумијевајући при том све међународне и унутрашње контрадикције времена, личне драме изузетних личности, али и опесивне и чврсто укоријењене историјске моделе у начину живота и у схватањима појединих регија.

При том, наравно, високи дипломатски токови, међународни уговори и конвенције теку на врховима државних љествица, гдје се формира макро-

политика и пазе интереси држава на најширем међународном плану. Тај нас план, далеко ван наше документације из споменуте Збирке, зато овдје, наравно, мање занима, иако је највећег и одлучујућег значаја, па га, сажето, и те како морамо имати у виду. Ту су, као што је познато из литературе, још 1782. год. дакле прије Француске револуције и појаве Наполеона – Русија и Аустрија склопиле уговор о заједничком ратовању и подјели Турске, и то тако да је све што је западно од линије Београд – ушће Дрима, предвиђено да иде у аустријску интересну сферу, па се то односило и на Црну Гору и тада млетачку Боку. Исто тако, тридесет година касније, пред фалангама Наполеона и у циљу осигурања касније побједи код Лајпцига, крајем јуна 1813. године, долази до конвенције у Рајхенбаху, а почетком септембра до уговора у Теплицу, којим цар Александар не ради ништа ново, него само потврђује споменуте раније макрополитичке планове о аустријском суверенитету над Боком. Није ни битно да ли је владика Петар за све то више или мање прецизно знао, јер је он у ствари Црну Гору једноставно сматрао дијелом руске царевину, а црногорску војску инкорпорирани у руску војску. Чврсто је вјеровао да ће се, још подржаван од неких веома високих структура руских дипломатије и војних власти, све оно што он освоји или на свом микрополитичком плану *de facto* измијени, касније међународно прихватити и признати. Зато се он јако труди да пред великим силама изађе са већ обављеним промјенама на терену и са довршеном организацијом уједињених провинција, макар, увијек, и уз досљедну формалну писмену назнаку „привремености”.

II

Као што је у наслову истакнуто, ми ћемо се задржати на сва три главна протагониста догађаја на терену, али тако да ћемо представника Француске, генерала Готијеа, и представника Енглеске, адмирала Хоста, третирати веома сажето, док ће нам у жижи пажње, природно, бити владика Петар I, у контексту рада Скупштине уједињења.

Прва личност око које се, као команданта главног града Боке, почело одмотавати сложено историјско клупко, био је истакнути француски бригадни генерал, барон Жан-Жосеф Готије (Jean Josephe Gauthier, 1765-1815), носилац Легије части. Послије великих битака по Њемачкој, Швајцарској и Италији, у пуној снази од 48 година, Готије је 1813/1814. био затворен у утврђеном Котору, али поносно ријешен да се не преда, очекујући, како је тврдио, коначну побједу француског оружја, али и непосредну помоћ француских трупа. Да та помоћ није била само имагинарна прича, тврди нам представник Аустрије Јаков Брунаци, хвалећи се у једном допису да је спријечио француску помоћ Котору из Скадра, наговарајући на то скадарског пашу и правећи му поклоне, само да то осујети.

Али и поред вјере у француску ствар, искусни генерал није могао имати илузија. Био је опкољен у дну Бококоторског залива, „на 400 миља од француске границе”, како сам запажа у Дневнику, са 724 лица посаде, од којих 355 војника и 8 официра Хрвата, а 245 војника и 10 официра Италијана, у оскудици новца и хране, због чега је стално долазило до дезертирања. Ипак, поносни генерал кује новац од сребра, узетог из цркава и од грађана, покушава да диже морал у војсци, преговара са дисидентима и записује у Дневник: „Никада се ниједан војни командант није нашао у тако мучном и критичном положају, као што сам се ја налазио у Котору”. Готије је знао да га народ Црне Горе и Боке доживљава онако како је то митрополит износио у свом прогласу „Всеобћему роду човјечанскоме непријатељи и возмутитељи Јевропе...”, док је уништена бокељска „навигација, без којих живот не можете...”

Послије изградње више артиљеријских пунктова, а нарочито дизања енглеских топова на позиције изнад нивоа бедема града Котора, а пошто је утврдио да, послије бројних дезертирања, преостала војска не би прихватала борбу у предстојећем јуришу, Готије са Одбрамбеним савјетом 3. јануара 1814. доноси једногласну одлуку о часној капитулацији, али само пред Хостом и енглеским војним личностима, јер пред црногорско-бокељским представницима никако не би прихватио да тако нешто уради. Укрцан је са својим високим војним сарадницима на Хостову фрегату „Бекенти” до француских предстража у Плезансију. До смрти је остао одан Наполеону и умро је од ране стечене на Ватерлоу 1815. године.

III

Енглези су војнички и политички знатно допринијели бокељског кампањи. Још од средине 1812. год. они траже сарадњу са црногорским митрополитом. Од тих раних преговора није одмах било практичних посљедица, али је већ тада владика Петар истакнуо идеју о повезивању будућих анти-француских операција са сједињењем Црне Горе, Боке и Конавала, под протекторатом Русије, Аустрије и Енглеске. Британци су још прије уласка у Залив имали јасан и реалистичан план о ослобађању Боке помоћу домородаца, а охрабрујући пасивност и дезертерство бројних Хрвата принудно мобилисаних у француским гарнизонима. Међутим, када су 13. октобра 1813. енглески бродови, фрегата Бекенти („*Vacchante*”) Виљема Хоста (William Hoste) и брик Саразен („*Saracen*”) Ђона Харпера (John Harper) ушли у Залив, нека утврђења су већ падала и пред црногорским трупима и бокељским устаницима (Будва, Троица, Вериге, Росе), друга утврђења су узимале саме локалне власти (тврђава „Св. Криж” над Перастом и дјелимично оток Св. Ђорђа), а негдје је присуство Британаца било само од моралног значаја да убрза унутрашње отпоре дисциплини и борби (Херцег-Нови). У Прогласу народу Боке, Хост истиче британске чисте руке и искључиво војне ци-

љево, алудирајући на француску принудну мобилизацију домородаца и уништење поморских традиција Бокеља.

Да се и даље све брзо не заврши као што је и почело, омео је сложени сукоб око артиљерије Св. Ђорђа и сумња да ће мјесне топове Енглези однијети са собом. Таква сумња је психолошки још теже падала, јер је Готије у свом прогласу, као одговору на енглески Проглас, посебно подвлачио енглески стил корупције. Свакако, последице успјеха од 13. до 16. октобра, увријеђени Хост 26. октобра демонстративно напушта Боку, доживљавајући Бокеље и Црногорце као „litigious turbulent people”.

Међутим, опсада Котора, коју су још 14. октобра отпочеле црногорско-бокељске снаге, безуспјешно је трајала преко два и по мјесеца. Тек последице Хостовог поновног повратка, почетком децембра 1813. и напорних припремања више околних британских батерија, а посебно већ споменутог дизања топова изнад нивоа градских бедема, који су се могли рушити само са висине, а последице десетодневног бомбардовања, Готије капитулира. Те изузетне напоре Хост детаљно описује. Топови су се вукли узбрдо, употребљавајући ланац и сидро. Непрестана јака киша силно је отежавала рад. А током тог рада морала су се рушити стабла, настала још „од Адама”, а стијење је ту „од Потопа”. При том је чињеница да Хост није нимало себе штедио, тако да је његов лични лекар др Кид сматрао како су баш муке око освајања Котора и Дубровника и „потоци кише, напора и лишавања”, трајно оштетили његово здравље, тако да он умире рано од 48 година (1780-1828).

Не треба пропустити да се у тој личној драми још нешто истакне. Ослањајући се на разне, често веома кратке Хостове алузије, ми осјећамо да је он често мислио на Готијеа, који је све то из близине пратио, па, дакле, и на престиж који је био у питању. Невидљивим каналима водио се дијалог између та два, без сумње, еминентна ратника. Хост је знао за Готијеову изјаву да се неће предати док се топови не подигну на брдо, а да ће за тај транспорт требати 6 мјесеци. Зато је Хост желио да му покаже како је за то довољно 6 дана! Готије је тврдио да је британски поступак невојнички, а Хост је узвраћао да енглеским поморцима није до тога да се некеме свиде, него да запање.

Неизбјежно се мора споменути још један проблем који је знатно загорчао Хостов живот. Он сам је увијек истицао да је војник и да начелно одбија свако уплитање у политику. Међутим, на самом крају, пред капитулацијом Котора, појавила се пред Хостом оштра дилема. Са једне стране добио је позив аустријског генерала да се бродовима транспортује његова војска из Херцег-Новога за Котор, да би се тако избјегло крвопролиће. Са друге стране Хост је некеме морао предати кључеве града које је примио од Готијеа. Иако је добро знао за званични енглески став о аустријском „легалном праву на Боку”, у што није смио да улази, Хост предаје кључеве владици Петру. То је, наравно, изазвало озбиљне реакције, најприје од његових претпостављених, посебно ерла од Абердина, док је генералу Милутиновићу гест са кључевима „изгледао као издаја”. Али преузимајући за ту

одлуку одговорност на себе, Хост је наступио као војник и са менталитетом борца. Он истиче да се за вријеме свих догађаја у Боки никада није појавио ни један аустријски војник, а њихов представник Брунаци се показао негативним сарадником. Митрополит се, међутим, стварно борио, формирао организацију власти и обавијестио га да би свако напредовање Аустријанаца изазвало грађански рат. Изабрао је мање зло, праведнију солуцију, и предао кључеве града представницима већ формиране „Централне комисије” у својству привремених управних власти, односно владе. Војник, који се заносио Нелсоном и за кога је његов љекар др Кид тврдио да је био витез без мане и страха („Chevalier sans peur et sans reproche”), није могао а да првенствено не цијени стварни војни допринос и стварно ангажовање, а не захтјев савезника да им други све доврше и обаве, па чак и да се војска морским путем и енглеским бродовима уводи у посјед которске тврђаве, без обзира на мотиве такве одлуке.

IV

Главни покретач бокелских догађаја 1813/1814. год. био је црногорски митрополит Петар I, или, како се *pleno titulo* потписује у Прогласу народу црногорском „Петар, божијом милошћу православни митрополит црногорски, Скендерије и Приморја и руског царског ордена Александра Невског – кавалир”.

У ствари, политичка акција на окупљању народа и истомишљеника у Боки Которској за оружану борбу, отпочиње средином септембра 1813. год. низом разних политичких прогласа.

Временски се први јавио надвојвода Франц д Есте, Прогласом још од 13. септембра, позивајући, у име аустријског цара, „народе Илирије и Далмације на ослобођење и обнову наше трговине” (св. I, док. 3.).

Митрополит Петар се јавља најприје 21. септ. на италијанском језику Прогласом упућеним „илирским народима провинције Котора, Дубровника и Далмације”, позивајући их на оружје, а 23. септ. на српском и француском језику (I, док 7, 7а и 8). Све је то било последије његовог првог прогласа „народу црногорском и брдском” од 10. септ. 1813. „да ћерамо опћене непријатеље из нашега краја, када их и по мору и по суку ћера и гони сила росијскога, инглешкога, ћесарскога и шпањолскога оружја” (свезак I, док. 1).

Нешто касније, 22. септ. издаје „Проглас становницима Боке Которске” и генерал Готије као „командант которске провинције”. Ту је поента против Енглеза који су, тобоже, „мир и добру хармонију” између Бокела и Црногораца нарушили „купивши крв Црногораца корумпирајући њихове главаре, обасипајући их златом” (I, док. 6).

Најзад, 4. октобра 1813. аустријски генерал Хилер из главног војног штаба у Бјелаку (Villach) потиче „Далматинце, Бокеле и Дубровчане” на

оружане акције (I, док. 21), а 27. октобра ступа на сцену и барон Ксавер Томашић, на челу аустријске војне експедиције, проглашавајући у свом Прогласу *status quo*, односно да се замрзне затечено стање и на политичком и на економском плану (I, док. 47). Тиме се, вјероватно, хтјело зауставити неуморне напоре митрополита да што брже и потпуније организира власт у Боки, али га је, вјероватно, баш то још више потакло да за свега два дана, од тог писма, сазове скупштину на којој ће 29. октобра доћи до потписа заклетве о уједињењу.

Истовремено са тим бројним политичким порукама, долази до јасне поларизације у Боки, тако да се Херцег-Нови писмено изјашњава за црногорско-руску, а истакнута поморска насеља Боке, посебно Пераст, Доброта и Прчањ, поред Столива, Шкаљара, Мула и Шпиљара, за аустријску опцију. То се може јасно пратити из њихових разних дописа, Херцег-Новога са митрополијом (I, док. 2), а Пераста са Готијеом (I, док. 10, 11, 13, 15 и 19 и 209 и 219), јер се још није било прешло на оружане сукобе са француским јединицама. То, наравно, Петар I запажа, па 11. октобра понавља позив Перасту „...немајући од вас и од добројске и перчањске комунитади становитога одговора, видим да губимо наше вријеме и да нашега непријатеља не можемо аблокати како требају доклен ви тако стојите... Зато вас, дакле, изновце зовем и молим да ми најдаље до четвртка вечер дате на знање оли ћете диђарати протива општега непријатеља, како сва остала провинција диђара. Оли нећете него против нас и противу више поменутије држава”. Те „споменуте државе” су Русија, Аустрија и Енглеска, али је митрополит био присутан са својом војском под руском заставом, док се аустријска војска још није била ни појавила, избегавајући војне обрачуне са митрополитовим трупима, што је поморске општине држало на дистанци.

При том треба имати у виду да су поморске општине првенствено водиле рачуна о јединој сигурној основи своје будућности, а то значи о поморској трговини која се, последице вишевијековног, углавном, веома доброг млетачког искуства, и током деветогодишње блиске прве аустријске владавине (1797-1806), одржавала у повољним околностима. Руски суверенитет им је, међутим, изгледао несигуран и далек да политички и економски обезбјеђује очекивану даљу трговачку конјунтуру.

Ако, дакле, још 11. октобра није било непосредних контаката представника поморских општина са митрополитом, текст уговора о уједињењу (29. октобра) морао се стварати за кратко вријеме. О томе немамо архивских података, а тај је период, иначе, испуњен проблемима око топова св. Ђорђа и сумњи да их енглески бродови желе узети и однијети. По свој прилици је основу уговора о уједињењу саставио сам Петар I, док се до коначног текста дошло последице дугих дискусија. Како је изгледала та конфронтација разних гледишта није познато. Можда нешто о томе наговјештава један непотписани уводни текст прије навођења писма упућеног руском цару 8. новембра 1813. поводом става о потреби упућивања изасланика из Црне Горе

и Боке са разним порукама, на оба двора, и руски и аустријски. Дискусије су биле многе, али са мало резултата („Le discussioni furono molte, ma pochi gli effetti”), тако стоји лапидарно у једном документу цетињског архива (I, док. 98). При том треба истаћи да је Петар I одлично познавао историјске компоненте развоја бокелског поморства, што се види из Прогласа Бокељима, Дубровчанима и Далматинцима од 23. септембра 1813. „Ето згода”, стоји у митрополитовом прогласу, „словински и вазда славни и похвални народе од провинције которске, дубровачке и далматинске”. Он тачно зна како у средиште пажње треба ставити поморску трговину. Зато последице начелне осуде француског напада на традиције јунаштва, цркву, имовину и породични живот, први пут подвлачи прекид поморске привреде „који је вашу трговину, навигацион и сваку корист затворио”. Последице неколико реченица, он се по други пут враћа, врло прецизно, на егзистенцијално питање: „Ево згоде да се отворе путеви и трговине, а навлаштито навигација, без којих живоват не можете...” У вези са тим, митрополит овлашно спомиње годину када је, за млетачке владавине, стварно и отпочео тај замах навигације, трговине и антипиратских борби почетком XVI стољећа. Јер ако знамо да је владичин Проглас писан почетком XIX ст., доба прије 300 година је XVI вијек. А у прогласу стоји: „Ево згоде да ваше јунаштво поновите, ево згоде да ваше поштење, које сте прије имали и који су више стари од 300 година имали и које ви је тиранин, ево седма година, узео и погазио...” Па колико је за француске владавине, коју сада треба силом ликвидирати, све замрло, толико ће се покровитељством од стране нових суверена поновно омогућити развој и прави живот „од стране Великијех Императора Александра Первога, Франческа Другога, краља пруског и њихових алеата”.

Митрополит је био увјерен, да за Црну Гору, па и за федерацију са Бокмом, Русија најбоље рјешава отворене проблеме економско-политичке и конфесионалне природе. Бокелски представници, нарочито из поморских средишта, били су увјерени да је Русија далеко и да им не може обезбиједити трговину и просперитет, а Аустрија може, о чему је постојало већ споменуто, макар и кратко, али позитивно, недавно историјско искуство. Кроз ту призму треба проматрати битна разлике у схватањима, као и кључни документ о уједињењу. Први дио је свечана заклетва, писана у вјерском духу, што је митрополит, како је познато, често користио, јер људе са вјерском културом може дубоко импресионирати и морално чврсто везати за одређена понашања. Затим се наводе три општељудска фактора, који су се могли сматрати заједничким и Црногорцима и Бокељима. То су патриотизам, сигурно схваћен кроз љубав према завичају, затим вјерско осјећање, што се свакако мисли на кршћанство, без обзира на католичку или православну цркву, а на крају се наводи осјећање части. Али како се није могло живјети у малим државним формацијама без протектората, други дио документа је више политички и практички, окренут будућности и

некој „високој и моћној заштити.” Спомињу се, наравно, сва три могућа протектора, али очито двије уговорне стране немају исте идеје. Зато долази до једне формулације која је била довољно широка и начелна да буде прихватљива за обје стране, али само зато што је свака од њих била дубоко увјерена да се догађаји не могу одвијати другачије од онога што су сами претпостављали и жељели. Конкретно, било је лако ставити потпис иза формулације да ако се једна од потписница подложи било коме од три споменута протектора, онда ће „обавијести слиједити исту судбину”. Митрополит је био увјерен да ће то бити Русија, а представници бокељских помораца – Аустрија. Зато оваква обавеза није ни могла бити озбиљно и дословно схваћена и остварена. Па када се десило онако како Петар I није претпостављао, он се ни за тренутак није колебао да напусти Боку и да не брине о обавези која га је, према заклетви и „*stricto iure*”, везивала за Аустрију.

Треба схватити колико је историјски била дубоко утемељена разлика између потписника Уговора о уједињењу и каква је заправо била природа конфликта око избора разних протектора. Са једне стране је занос Црногораца за војнички моћном и богатом православном Русијом, царицом исте вјере, блиског језика, великих градова, блиставих обреда и не ријетке економске помоћи, све то још повезано са силаском Црне Горе на море. Иначе та мисао јача нарочито од почетка XVIII в., иако је од тада до 1813. год. прошао цијели вијеки. Сам митрополит свој политички став веома пластично излаже у једном од бројних писама аустријском генералу Тодору Милутиновићу у коме истиче 1711. годину као темељ трајног покровитељства Русије над Црном Гором. Он се позива на конкретни царски документ и тадашњи долазак пуковника Милорадовића са граматом. Митрополит сматра да су са тим документом Црногорци дефинитивно и трајно сврстани у редове руске војске, јер је тада било речено да ће их Русија штитити гдје год њихови интереси буду повријеђени (I, док. 512). И долазак пуковника руске козачке регименте Никича у Боку митрополит је схватио као знак пуне руске подршке његовим схватањима и његовој акцији. Зато је он вијао руску заставу, слао писма и извјештаје цару, министрима, маршалима и конзулима, као да се ради о редовитој војној дисциплини и обавези у односима нижих инстанци према вишој команди једне исте државе. У том смислу нема сумње да је митрополит учинио све да руска опција победи, а то су, по његовим схватањима, биле три главне ствари. А то су да се Бока војнички што потпуније ослободи француских војних упоришта, затим да се спроведе што потпунија привремена организација власти и, најзад, да се преко заклетве о уједињењу постигне што већа уједначеност гледишта и акција. На основу свега тога савезници су, по његовом увјерењу, морали прихватити свршени чин, „*fait-accomplí*”.

С друге стране су поморска трговачка насеља, са богатим појединцима у урбано и културно развијеним срединама. Они имају другачија историјска искуства. Ту је сјај јадранских и медитеранских лука, нарочито Венеције,

Барија, Дубровника и многих других, а посебно велико богатство које се стичало поморском трговином. При том, увијек треба имати у виду шта је морао значити онај лагани, али крваво тежак и дубоко проживљени вјековни успон поморске трговине и привреде, од стране тих земљорадника и сточара из околине Котора када су полазили на море. Они морају да савладају тежак занат пловидбе под једрима, да се опиру смрти у олујама, пред пиратима и на опасним медитеранским трговачким пјацама. Тај постепени, крајње тежак, али органски економски раст, који је довео до благодата, створио је, поред палача, цркава и личног богатства, још и одређени чврсти менталитет. А све се то догађало за вријеме дуге владавине велике поморске силе, која је тада била Млетачка Република. Према томе, сасвим је природно створено увјерење да само један слично моћан протектор и суверен може обезбиједити нешто што не би било само животарење и биједа, него даљи поморски и економски раст. То није била никаква мисао и идеја, него дубоко увјерење, органски израсло из конкретног живота вјековима.

А што су конкретно тражили бокелски поморци у дискусијама на Скупштини, када су митрополитови ставови почивали на ауторитету, наводно, непосредно примљеном од самог руског цара, што је било тешко побијати? О томе је сачуван и један податак из приватног архива обитељи Радимир, чији су чланови били представници Доброте у Централној комисији. Из далеко касније преписке познатог историчара проф. Антона Стијепова Дабиновића, у једном писму из 1956. год. сачувана је важна традиција о дискусијама на Скупштини. „И тако је”, пише Дабиновић, „Крсто Радимир тражио од владике Петра: ако имаш пуномоћи од руског цара онда их покажи, и ако их немаш, нећемо те послушати”.² То подсећа и на захтјев аустријских представника да им се покаже овлаштење руског двора за коришћење руске заставе у Боки, што није било могуће, јер није постојало (II, док. 477).

Велики број писама владике Петра упућених генералима да се спријечи улазак аустријских трупа у Боку и њихово вишеструко одлагање обећавањих војних акција, да се избјегне непотребно крвопролиће, које, по свједочанству самог митрополита, ни он сам не би могао спријечити (I, док. 281), стварао је, уз даљу дораду организације власти, бројна конфликтна стања.

² Цјелокупни пасус у писму гласи: „То је био онај исти Крсто Радимир, чија је кућа била на крају Радомира према Милићима, када је године 1813. имао да буде изабран представник Доброте, није он то хтио да буде јер је тај положај био веома изложен. Али му је Антон Божов дао савјет да се тога прими, чврсто обећавајући му да ће га снажно заступати кад су пригодом скупштине у новембру (!) 1813. у кући Вида Лушина Доброћани стајали насупрот Црногорцима. И Доброћанима су држали онда Ришњани (Ивелићи). И тако је Крсто Радимир тражио од владике Петра: ако имаш пуномоћи од руског цара онда их покажи и ако их немаш, нећемо те послушати”. (Приватни архив Радимира, у кући Зорана Радимира, који ми је љубазно обратио пажњу на ово писмо, на чему му и овим путем захваљујем.

Нарочито су се повећавали притисци и погоршавали услови живота у поморским општинама које су биле окренуте аустријском протекторату (I, док. 708). Али појединости о томе не улазе у оквир наше теме. На изглед мали фрагмент који смо одабрали да ближе освијетлимо, сматрамо веома значајним, јер смо покушали схватити битан, али неизбјежан и историјски условљен сукоб на почетку XIX стољећа, око различитог избора покровитеља и суверена за даљи повијесни ход Црне Горе и Боке.

Dr Miloš MILOŠEVIĆ

PIETRO I, GAUTHIER E HOSTE NELLE BOCCHE DI CATTARO NEL 1813 E IL LAVORO DELL' ASSEMBLEA DOBROTANA DELL' UNIFICAZIONE DEL MONTENEGRO E LE BOCCHE DI CATTARO

Riassunto

Esponendo succintamente l' attività dei protagonisti della campagna bocchese, generale francese Jean Joseph Gauthier, comandante della provincia di Cattaro, e l' ammiraglio inglese John Hoste, l' autore si concentra sui dissensi tra il principale protagonista, metropolita montenegrino Pietro I e i capi delle comunità dei naviganti e mercanti bocchesi, specialmente da Perasto, Dobrota e Perzagno.

La protezione da parte dei governi di Russia, Austria ed Inghilterra, come, pure, la necessità delle azioni militari contro le truppe francesi, erano per tutti indiscusse, ma il dissenso cruciale verteva sulla necessaria scelta comune di eligere liberamente solo un sovrano per la dopoguerra.

Il metropolita lottava sotto il vessillo russo, considerando il Montenegro già incorporato nel 1711 nell' impero russo. I capi bocchesi, invece, dopo la caduta della Repubblica veneta nel 1797 e la prima dominazione austriaca tra 1797 e 1806, erano convinti che soltanto il prestigio dell' Austria poteva loro assicurare il prospero futuro sul mare.

L' ambizione del metropolita era liberare il territorio dai punti fortificati dell' esercito francese e organizzare completamente tutti i lati della vita sociale, attendendo che in questo caso le tre potenze alleate semplicemente confermeranno il fatto compiuto.

La diplomazia delle tre potenze, invece, si badava sui patti di 1782 e 1813 (convenzione di Reichenbach e il trattato di Teplitz), quando era stabilito che tutto quello che si trovasse all' occidente della linea Belgrado – la foce del fiume Drim, appartenesse alla sfera austriaca. Perciò alla fine vinse l' opzione austriaca.

L' autore sottolinea specialmente le profondi differenze tra le due secolari esperienze storiche. Da una parte era la tragica sorte dei continui combattimenti dei Montenegrini coi Turchi, spesso sostenuti dalla Russia. Dall' altra parte la difficilissima salita economica dei mercanti bocchesi sui propri velieri, sostenuti dalla Repubblica di Venezia e l' Austria. Perciò i rappresentanti montenegrini andarono a Mosca e quelli dei comuni bocchesi a Vienna, per ottenere la propria incorporazione negli stati relativi.

